

DOI 10.57589/srl.v70i4.4078

UDK 811.163.6'374:81'373.611

Saška Štumberger

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

saska.stumberger@ff.uni-lj.si

BESEDOTVORJE V *SLOVARJU SLOVENSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA*

Rezultat besedotvorja so tvorjene besede, zato je besedotvorje tudi del slovarskega opisa. Pri oblikovanju koncepta *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* so bili izdelani kriteriji za izbor tvorjenih besed, s čimer je bilo doseženo, da so slovarske predstavitve prostorsko obvladljive. Besedotvorni opisi slovarju omogočajo predstavitev produktivnih besedotvornih vzorcev in pomenov tudi pri zahtevnejših primerih tvorjenk.

Ključne besede: sestavljanje, zlaganje, zapis skupaj in narazen, razlage, pravopis

The result of word formation is formed words; therefore, word formation is also a part of descriptions included in a dictionary. When creating the concept of the *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (Dictionary of the Slovenian literary language, *SSKJ*), criteria were drawn up for the selection of formed words, which yielded spatially manageable dictionary presentations. Word-formation descriptions enable the presentation of productive word formation patterns and meanings even in challenging cases of formed words.

Keywords: prefixation, compounding, written together and separately, explanations, orthography

Besedotvorje je postopek, pri katerem lahko iz omejenega nabora poimenovalnih enot tvorimo nove besede. Vseh rezultatov besedotvornih postopkov ni mogoče niti smiselno sprejeti v slovar, zato je v slovarju najprej treba izdelati kriterije za sprejem gesel. Slovar slovenskega knjižnega jezika je zajel ustaljeno besedišče, enkratnih ali priložnostnih tvorjenk kot *gnusljivka* 'umetniška zvrst, največkrat film, poln gnusnih prizorov' (Slovarček lepih novink v Jani, objavljeno 1. 12. 2007, navedeno po Stramljič Breznik 2010: 167), pa v njem ni.

Z izborom gesel pa slovarsko ukvarjanje z besedotvorjem še ni končano. Hilke Elsen (2013) pravi, da je besedotvorje slovaropiscem dolgo povzročalo skrbi zaradi pomanjkanja prostora pri predstavitvi gesel, posledica tega pa so bile tudi pomanjkljive in neusklažene besedotvorne informacije.

Danes je splet kot prostor izhajanja slovarjev tako rekoč brezmejen, vendar pa je omejen naš čas za iskanje informacij in tudi čas za pripravo slovarja. Še vedno je torej za pripravo dobrega slovarja nujno izdelati kriterije za izbor gesel, avtorji pa se morajo odločiti, ali bodo predstavili samo samostojna gesla – tako tvorjenke kot netvorjenke – ali tudi dele tvorjenk, npr. prve ali druge dele zloženk, ter obrazila.

1 Gesla v Slovarju slovenskega knjižnega jezika

V Uvodu v Slovar slovenskega knjižnega jezika (v nadaljevanju SSKJ) preberemo, da je v njem »zajet besedni zaklad (besede, zveze) in prikazana njegova raba, kakor se kaže v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku, to je v obdobju od začetka tega stoletja do 1969 oziroma do leta izida posamezne knjige« (Uvod v SSKJ, § 1).

Za uresničitev namena slovarja so bile sprejete omejitve pri sprejemu in obravnavi gesel. V slovarju »ni lastnih imen, razen kadar se uporabljajo v prenesenem pomenu ali v stalnih zvezah« (§ 4), za besedotvorno obravnavo pa se je pomembno zavedati tudi, da v njem ni »umetno narejenih enkratnih ali potencialnih besed« (§ 4). V samostojnih geslih tudi ni »kratic in simbolov; so pa ti izjemoma dodani posameznim zgledom« (prav tam).

Posebno obravnavo tvorjenk kaže naslednje izhodišče: »Zaradi omejenega obsega v slovarju tudi ni glagolnikov, manjšalnic, svojilnih pridevnikov, abstraktnih samostalnikov, imen za delujoče (ženske) osebe ipd., če se le redko rabijo. Narediti jih je mogoče po splošnih jezikovnih zakonih« (prav tam).

Gesla so »razložena po načelih informativno-normativnih slovarjev srednjega obsega. Razlage zajemajo tiste pomenske oziroma funkcijske prvine, ki so bistvene za enotno predstavo pojma, gledano s stališča povprečnega uporabnika slovarja« (§ 41). SSKJ torej ne navaja vseh možnih tvorjenk, poznavanje besedotvornih kategorij pa najdemo v posrednih razlagah (§ 58).

2 Zapis tvorjenk

Pri besedotvorju nastajajo nove besede, ki se nato postopoma vključujejo v nabor poimenovalnih možnosti, s tem pa postanejo kandidatke za sprejem v slovar. O tem, kolikšen del tvorjenih besed bo sprejet, odločajo slovaropisci z uresničevanjem slovaropisnega koncepta. V SSKJ v zvezi s sprejemom besed zasledimo opisno zvezo, da niso sprejete besede, »če se le redko rabijo« (Uvod v SSKJ, § 4), pri čemer »redko« ni opredeljeno. Obravnava nemških slovarjev je pokazala, da novosti različno hitro sprejemajo. Primerjava števila gesel na črki H in T je npr. pokazala, da ima Wahrigov slovar iz leta 1986 v primerjavi z izdajo iz leta 1980 326 novih gesel, medtem ko je v Dudnovi izdaji iz leta 1989 v primerjavi z 1983 novih gesel skoraj trikrat manj – 112 (povzeto po Kirkness 2001: 113).

Za slovenski knjižni jezik takih primerjav zaradi manjše slovarske produkcije ne moremo delati, zato sprejemanje jezikovnih novosti opazujemo posredno. Njihov pokazatelj je na primer neustaljenost zapisa (§ 173): »Pisave sestavljenk in zloženk slovar ni izpeljal dosledno; zaradi močno neenotne rabe namreč ni mogoče brez večjega nasilja prikazati vseh primerov v sistemu. Zato je kljub sistemskemu prikazovanju sprejetih precej izjem.

Zaradi lažjega prikaza gesel postavlja slovar skupaj pisano besedo na prvo mesto; razpored tovrstnega gradiva v slovarju torej nima normativne vrednosti.«

Primer neustaljenega zapisa so tvorjenke s prvim delom *avto*, ki je predstavljen tudi kot samostojno geslo s kvalifikatorskim pojasnilom »prvi del zloženek«, in sicer s pomenoma »nanašajoč se na avtomobil ali avtomobilizem« in »nanašajoč se na sam, lasten, sam od sebe«. Zapisi skupaj in narazen, med katerima je kvalifikator *in*,¹ so navedeni samo za tvorjenke, katerih prvi del se nanaša na avtomobil ali avtomobilizem, npr. *avtocesta* in *avto cesta*, *avtodom* in *avto dom*, *avtoklepar* in *avto klepar*, *avtoličar* in *avto ličar*, *avtopralnica* in *avto pralnica*.

Pri terminološki rabi in zapisu v teh primerih opazimo spremembo v primerjavi s Slovenskim pravopisom 1962 (v nadaljevanju SP), ki je za tovrstne tvorjenke rabil termin sklopi in predpisoval zapis narazen (SP 1962: 75–76, § 74): »Sklope, sestavljene iz domače besede in tujke ali narobe, pišemo narazen. V novejšem času nastopa množica takih sklopov z določilno besedo pred osnovno: *alfa žarki*, *avto cesta*, *avto promet*, *kino dvorana*, *krep papir*, *Triglav film*. Prvi del je nekakšen okamel, nesklonljiv prilastek.«

V SSKJ je 326 gesel s kvalifikatorskim pojasnilom prvi del zloženek, od teh pa jih ima 12 kvalifikatorsko pojasnilo »z domačo besedo v drugem delu«, za katerega je bil po SP 1962 predviden zapis narazen. Poleg sestavine *avto*... so to *elektro*..., *foto*..., *kino*..., *makro*..., *mikro*..., *moto*..., *radio*..., *repro*..., *roto*..., *solo*..., *turbo*...

Pregled tvorjenih gesel s kvalifikatorskim pojasnilom »prvi del zloženek« kaže, da so z izjemo 12 gesel zapisana skupaj. Ob tem tako nizkem številu variantnih zapisov bi se lahko vprašali, ali je samokritičnost slovarja o močni neenotni rabi (Uvod v SSKJ, § 173) upravičena. Če bi upoštevali samo gesla, ki so označena kot zloženke, trditev o močni neenotni rabi ne drži, zato je treba besedotvorno obravnavo dopolniti z ugotovitvijo, da so medponskoobrazilne zloženke v SSKJ označene tudi s kvalifikatorjem neskl. pril., tj. nesklonjivi prilastek, ki je opredeljen tako (§ 114): »Beseda, ki ni pridevnik, nastopa kot nesklonjivi prilastek (*bantam*).« Gesel s tem kvalifikatorjem je 425, med njimi pa najdemo zglede kot *angora volna*, ki je v Slovenskem skladenjskem besedotvorju uvrščena med medponskoobrazilne zloženke (Vidovič Muha 2011: 330).²

3 Kvalifikatorska pojasnila z besedotvornimi informacijami v SSKJ

Poleg posredne besedotvorne obravnave, ki se kaže v zapisu tvorjenk, ima SSKJ tudi posebna kvalifikatorska pojasnila z besedotvornimi informacijami. Uvod v SSKJ omenja »prvi del sestavljenke ali zloženke«, tovrstna gesla pa imenuje »orientacijska« (§ 22). Slovarska obravnava zajema »samo pogostejše rabljene besede take vrste ali jih sploh ni«, zato orientacijska gesla kažejo, »kaj prvi del pomeni, kako se take besede

¹ Uvod v SSKJ: § 117: Kvalifikator stoji pred enakovredno dvojnico.

² Ob izidu prvega dela SSKJ je o zapisu medponskoobrazilnih zloženek nastala polemika med J. Toporiščem in J. Riglerjem v SR 1971 (gl. Vidovič Muha 2011: 290, op. 176 in Toporišič 2006: 560–78).

lahko delajo in v katero terminološko področje spadajo (*anglo-, anti..., benzo..., ble-do...*)« (prav tam).

V slovarskem delu so besedotvorne informacije v orientacijskih geslih zapisane z naslednjimi kvalifikatorskimi pojasnili: prvi del zloženk, predpona v sestavljenkah in prvi del zvez.

3.1 Kvalifikatorsko pojasnilo prvi del zloženk

Kvalifikatorsko pojasnilo »prvi del zloženk« je bilo obravnavano že v poglavju 2 Zapis tvorjenk. Pregled gradiva kaže, da ima kvalifikatorsko pojasnilo prvi del zloženk 326 gesel, natančnejša analiza pa, da je med gesli največ medponsko-priponskih zloženk, npr. *verskoobrampen*, *blagočuten*, in medponskoobrazilnih zloženk, npr. *astrobiologija*.

Pri medponskoobrazilnih zloženkah v slovarju opazimo tudi dvojnice v zapisu, npr. *avtoprevoznik* in *avto prevoznik*. Take dvojnice imajo pogosto kvalifikatorsko pojasnilo »z domačo besedo v drugem delu«, ni pa to dosledno izpeljano. Dvojnica *avdioposnetek* in *avdio posnetek* je na primer brez kvalifikatorskega pojasnila.

Ker slovar pri besedotvornem določanju upošteva morfemsko zgradbo tvorjenk, imajo kvalifikatorsko pojasnilo prvi del zloženske tudi tvorjenke, ki so po nastanku izpeljanke, npr. *astrofizikalen* ← *astrofizika*, *avtobiografski* ← *avtobiografija*.

3.2 Kvalifikatorsko pojasnilo prvi del zvez

Kvalifikatorsko pojasnilo »prvi del zvez« najdemo pri dveh geslih: *anglo-* in *avstro-*. Pregled gradiva z zgledi kot *anglo-ameriške čete*, *anglo-ameriška misija*, *anglo-iranska pogajanja*; *avstro-ruski odnosi*, zgod. *avstro-ogrška nagodba* kaže, da gre pri teh primerih za priredne zloženske, za katere SSKJ nima posebnega kvalifikatorskega pojasnila.³

Kvalifikatorsko pojasnilo »prvi del zvez« kaže na povezanost prirednih zloženk in skladenjskih zvez. Če vemo, da je skladenjska podstava prirednih zloženk (Vidovič Muha 2011: 313–14) priredna besedna zveza ali pa je prirednost »posledica prirednega razmerja med predmetnopomenskima besedama v prilastkovem odvisniku SPo« (*sivo-zelen*, *baltoslovanski*), lahko izpeljemo, da je množica prirednih zloženk zelo velika in nastajajo (tudi) v besedilih. Možnosti za tvorjenje različnih kombinacij barv ali izlastnoimenskih pridevnikov, npr. *zeleno-moder*, *slovensko-afganistanski*, so neomejene in nastajajo podobno kot skladenjske zveze, na kar kaže kvalifikatorsko pojasnilo »prvi del zvez«.

Čprav je za priredne zloženske rabljeno kvalifikatorsko pojasnilo »prvi del zvez«, pa to ne pomeni, da so v SSKJ priredne zloženske vedno označene s posebnim kvalifikatorjem.

³ Oznako prvi del priredne zloženske oz. prvi del prir. zlož. ima *Slovenski pravopis* 2001.

Priredne zloženke so navedene tudi (Štumberger 2015: 764): »b) kot samostojna gesla, npr. *marksistično-leninističen*, *marksizem-leninizem*, *Siemens-Martinov* v zvezi *Siemens-Martinova peč* (zapis z vezajem), *úgrofinski*, *rádiotelevizija*, *báltoslovánski*, *čéhoslováski* pog., *čéškoslováski* (zapis brez vezaja, dva naglasa), *srbohrvátski*, *gluhoném* (zapis brez vezaja, en naglas); c) kot zgledi, npr.: *barvne in črno-bele fotografije*, zgod. *rusko-japonska vojna*.«

3.3 Kvalifikatorsko pojasnilo predpona v sestavljenkah

Kvalifikatorsko pojasnilo »predpona v sestavljenkah« ima 78 gesel, ki so tako glagolska kot imenska. Predponski del je lahko tudi tvorjen, npr. *nepre...* s kvalifikatorskim pojasnilom »predpona v imenskih sestavljenkah in prislovih« in z zgledi *neprehud*, *nepreobširen*, *nepreobširnost*, *nepreprijazno*.

Ker uporabniki slovar velikokrat uporabljajo tudi za iskanje slovničnih informacij, je v zvezi s kvalifikatorskim pojasnilom »predpona v sestavljenkah« in že prej obravnavanim »prvi del zloženek« treba opozoriti na to, da SSKJ pri podajanju besedotvornih informacij izhaja iz analitičnega besedotvorja, kot ga imamo predstavljenega v delih Antona Bajca (1950, 1952, 1959).

Pregled gesel kot *do...*, *iz...*, *izpod...*, *na...*, *o...*, *ob...*, *od...*, *po...*, *pre...*, *pri...*, *pro...*, *raz...*, *spod...*, *u...*, *v...*, *vz...*, *z...*, *za...* kaže, da je raba termina sestavljenka s stališča sintetičnega besedotvorja delno ustrezna samo pri glagolskih tvorjenkah, ki so navedene kot prvi pomen, npr. *dočakati*, *izbrizgati*, *izpodkopati*, *naliti*, *oboleti*, *obiti*, *odrinti*, *pokriti*, *prebresti*, *prijahati*, *prodreti*, *razvoziti*, *spodleteti*, *ubežati*, *vkorakati*, *vziti*, *zlesti*, *zaostati*. Pri teh tvorjenkah bi bilo s stališča sintetičnega besedotvorja ustrezno terminološko poimenovanje predponsko obrazilo v sestavljenkah.

Pri neprvih pomenih s kvalifikatorskimi pojasnili »v imenskih sestavljenkah glagolskega izvora«, »v imenskih sestavljenkah« in »predpona v sestavljenkah« kvalifikatorsko pojasnilo s stališča sintetičnega besedotvorja ni ustrezno. Te tvorjenke bi po A. Vidovič Muha (2011: 137) uvrstili med navadne izpeljanke, npr. *obarvanost*, *odrgnina*, *osip*.

Različne opise, ki so posledica različnih besedotvornih pristopov, kažejo predstavitve tvorjenke *dodatek*. Pri Bajcu (1959: 84) je to sestavljenka: »Večina nominalnih sestavljenk je glagolskega izvora: [...] *dodatek*.« Pretvorbena besedotvorje *dodatek* uvršča v izpeljavo. V Slovenski slovnici ima tvorjenka v poglavju Izpeljava iz glagola (Toporišič 2004: 167) obrazilo *-tek*. V monografiji Ade Vidovič Muha je predstavljena tudi njena pretvorba (2011: 86): »*dodat-ek*⁴ ← [to, kar] doda[-mo], [] → *-tek*.«

Tudi tvorjenke s kvalifikatorskim pojasnilom »v imenskih sestavljenkah« bi bile v sintetičnem besedotvorju uvrščene drugače, npr. *obcesten*, *občasen*, *dokolenke* med

⁴ V zapisu je napaka. Kot kaže pretvorba, je priponsko obrazilo *-tek*.

tvorjenke iz predložne zveze pri A. Vidovič Muha (2011) oz. izpeljanke iz predložne zveze pri Toporišiču (2004: 200–01), *izpodnebnik* pa med navadne izpeljanke iz pridevnika.

Razlike med analitičnim in sintetičnim besedotvornim pristopom natančneje predstavi Matej Šekli (2013). Oba pristopa imata prednosti in slabosti, ker pa analitični pristop izhaja iz zgradbe že tvorjene besede, je bil tak pristop ohranjen tudi v drugi izdaji SSKJ.

4 Posredne razlage v SSKJ

Dejstvo, da je SSKJ »pri nekaterih tvorjenkah uveljavil besedotvornim morfemom ustrezni tip razlage, imenovan posredna razlaga«, Ada Vidovič Muha (2011: 137) povezuje z uvrstitvijo v skladijskopomensko (sintetično) obdobje. Tako »so razloženi zlasti vrstni in svojilni pridevniki, nekatere zloženke (tip *beloglav*, *dvoleten*), glagolniki, deloma modifikacije, npr. manjšalnice ipd.«

V Uvodu v SSKJ (§ 58) so navedene naslednje posredne razlage, ki določajo »besedotvorno kategorijo«: »*manjšalnica od*, *glagolnik od*, *ženska oblika od*, (*svojilni pridevnik od*)«. Pojasnjeno je, da so tako »razložene pomensko ozke in manj pogostne, a besedotvorno žive besede«.

Pojasnilo je dodano, da spada »[k] posrednim razlagam [...] tudi razlaga tipa *nanašajoč se na*, ki praviloma opozarja na širši pomenski obseg, kakor ga kaže razlaga *pridevnik od*«.

4.1 Posredna razlaga manjšalnica od

Razlago »manjšalnica od« ima 1417 gesel, npr. *angelček*, *bebček*, *bluzica*, *bratec*, *brežec*. Z besedotvornega vidika tovrstne razlage prinašajo informacijo o osnovni besedi, s pomenskega vidika pa velja, da modifikacijske tvorjenke, v gradivu so to modifikacijske izpeljanke, »načeloma ohranjajo kategorialne lastnosti jedra skladijske podstave« (Vidovič Muha 2000: 61).

4.2 Posredna razlaga glagolnik od

Razlago »glagolnik od« ima 5245 gesel, npr. *anketiranje*, *blaznenje*, *blažitev*, *dodajanje*, *dovod*, *dozidava*. V Enciklopediji slovenskega jezika (Toporišič 1992: 48) je glagolnik opredeljen kot »[s]amostalnik iz glagola, zlasti tvorjen z obraziloma *-nje* ali *-tje* (*povzdigovanje*, *petje*)«, natančnejša obravnava glagolnika pa je predstavljena v članku A. Žele (1997).

4.3 Posredna razlaga ženska oblika od

Razlago »ženska oblika od« ima 787 gesel, npr. *arijka*, *avtorica*, *betežnica*, *vršilka*, *zvezdoznanka*. Z besedotvornega stališča je zanimivo, da imajo tako razlago »celo tvorjenke iz vzporedne podstave, [...] *igra-lka* 'ženska oblika od igralec' ali *gojen-ka* 'ženska oblika od gojenec', *tapetn-ica* 'ženska oblika od tapetnik' idr. Glede razlage se tako izenačujejo s tvorjenkami kot *agronom-ka* 'ženska oblika od agronom', kjer gre res za 'žensko obliko'. Dejansko so to nova poimenovanja (nove besede) žensk iz poimenovanj moških – feminativi torej« (Vidovič Muha 2011: 411–12).⁵

S stališča tvorjenja poimenovanj za ženske osebe je ob aktualnih razpravah o spolno občutljivem jeziku (npr. Vidovič Muha 2019) zanimivo, da »[v] približno istem času nastajajoči slovarji drugih slovanskih jezikov (češki, slovaški, poljski, ruski) s približno enakim konceptom kot SSKJ za feminative pa tudi za poimenovanja žensk, tvorjena iz vzporedne podstave, lahko sploh nimajo samostojnih gesel; navajajo jih kar v okviru poimenovanj moških« (Vidovič Muha 2011: 412).

4.4 Posredna razlaga pridevnik od

Razlago »pridevnik od« ima 944 gesel, npr. *anginozen* ← *angina*, *abstinenčen* ← *abstinenca*, *abstinentski* ← *abstinent*; *mrtvečev* ← *mrtvec*, *raziskovalčev* ← *raziskovalec*, *ponesrečenčev* ← *ponesrečenec*.

Kvalifikator »pridevnik od« označuje tvorjenke, ki pogosto tvorijo stalne besedne zveze, npr. *anginozni simptomi*, *abstinenčna politika*, *abstinentski* časnik, med zgledi pa so tudi taki, ki bi jih bolj natančno opisali z razlago svojilni pridevnik, npr. *mrtvečev obraz*, *ocena raziskovalčevega dela*, *ponesrečenčeva obleka*.

4.5 Posredna razlaga svojilni pridevnik od

Razlago »svojilni pridevnik od« ima 44 gesel, npr. *bralčev*, *dekličin*, *gospejin*, *mamičin*, *piščev*. Izločitev svojilnih pridevnikov je povezana z njihovo nezmožnostjo tvorjenja stalnih besednih zvez (Vidovič Muha 2000: 26): »Za strokovne besedne zveze s pridevniškim prilastkom velja, da ta pridevniška beseda ne more biti zaimenska, med pridevniškimi pomenskimi skupinami pa so izločeni tudi lastnostni in tisti svojilni, ki imajo edninsko (svojilnorodilniško) pretvorbena možnost.«

Posredna razlaga torej ne podaja samo besedotvornih informacij, ampak sega tudi na področje leksikologije. Velja namreč, »da zveze, v katerih je npr. samo samostalniško jedro strokovno, v celoti niso strokovne – torej niso leksemi [...]». Besedne zveze kot

⁵ Navedbe so bile prvič objavljene leta 1997. Članek *Prvine družbene prepoznavnosti ženske prek poimenovalne tipologije njenih dejavnosti, lastnosti* je izšel v zborniku predavanj 33. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture, ki ga je uredila Aleksandra Derganc.

»*sosedove gerbere* ← *gerbere* (od) *soseda* [...] niso terminološke« (prav tam), čeprav ima samostalnik *gerbera* v SSKJ terminološki kvalifikator *vrtnarsko*.

Enako velja za besedne zveze, ki so navedene ob zgledih z razlago svojilni pridevnik, npr. *bralčeva fantazija*, predstavili so *dekličino mater*, *gospejin dežnik*, *mamičin glas*, *piščeva opomba*.

4.6 Posredna razlaga nanašajoč se na

Razlaga »nanašajoč se na« ima 8652 gesel, ki so po besednovrstni pripadnosti pridevniki, npr. *aerodromski*, *zunanjetrgovinski*, *zvokoven*, *žirijski*, ali samostalniki, npr. pri zloženkah s prevzeto sestavino, npr. *aerodrom*.

Pri zgledih je veliko variantnih oblik, npr. *materen*, *materin* ← *mati*; *žuželčji*, *žuželkin* ← *žuželka*; *žvečen*, *žvečilen*, *žvekalen* ← *žvečenje*; *žveplen*, *žveplov* ← *žveplo*; *vaniljin*, *vaniljiev* ← *vanilija*; *jagodov*, *jagoden* ← *jagoda*.

S posrednimi razlagami »nanašajoč se na« SSKJ tvorjenke povezuje s podstavnimi besedami, pomenske razlike pa posredno prepoznavamo z navedenimi stalnimi besednimi zvezami, npr. *materin obraz* (svojina) : *materni jezik* 'jezik, ki se ga otrok nauči od svojega okolja, zlasti od matere'.

Pri tvorjenkah so pogoste dvojnice. Vrsto lahko pri nekaterih tvorjenkah izrazimo tako s priponskim obrazilom *-ov* kot *-in*, npr. *vaniljin sladoled* in *vaniljiev sladoled*, ali *-en* (dejansko *-ni*) in *-ov*, npr. *jagodni sladoled* in *jagodov sladoled*.

Za isto tvorjenko je včasih navedenih tudi več podstavnih besed, npr. *žonglerski* ← *žongler*, *žonglerstvo*, *zvonarski* ← *zvonar*, *zvonarstvo*, *zvončarski* ← *zvončar*, *zvončarstvo*. Ti primeri kažejo, da »prihaja do enakoizraznosti npr. zaradi naključne prekrivnosti besedotvorne podstave in obrazila, lahko tudi zaradi premen, ki jih povzroči obrazilo npr. pri tvorbi pridevnikov [...]: *agonalen* (dejansko *-ni*) 'pridevnik od *agon*' : *agonalen* (dejansko tudi *-ni*) 'pridevnik od *agonija*'; *frankovski* 'nanašajoč se na Franke' : *frankovski* 'pridevnik od *frankovec*'; *glagolski* 'nanašajoč se na glagol' : *glagolski* 'nanašajoč se na glagolico'; *kolegialen* (dejansko *-ni*) 'nanašajoč se na kolegij' : *kolegialen* 'prijateljski'; [...] *morski* 'nanašajoč se na morje' : *morski* 'narisano, vrezano znamenje, ki naj odganja moro' (Vidovič Muha 2000: 182).

VIRI IN LITERATURA

Anton BAJEC, 1950, 1952, 1952, 1959: *Besedotvorje slovenskega jezika: I. Izpeljava samostalnikov, II. Izpeljava slovenskih pridevnikov, III. Zloženke, IV. Predlogi in predpone*. Ljubljana: SAZU, Razred za filološke in literarne vede, DZS.

- Anton BAJEC idr., 2014: *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Hilke ELSÉN, 2013: Problemzonen der Wortbildung und der Eintrag im Wörterbuch. *Wortbildung im elektronischen Wörterbuch*. Ur. Annette Klosa. Tübingen: Narr. 87–103.
- Alan KIRKNESS, 2001: Europäismen/Internationalismen im heutigen deutschen Wortschatz. Eine lexikographische Pilotstudie. *Neues und Fremdes im deutschen Wortschatz: aktueller lexikalischer Wandel*. Ur. Gerhard Stickel. Berlin, New York: de Gruyter, Institut für Deutsche Sprache (Jahrbuch 2000). 105–30.
- Slovenski pravopis*. 1962. Ljubljana: DZS.
- Slovenski pravopis*. 2001. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Irena STRAMLJIČ BREZNIK, 2010: *Tvorjenke slovenskega jezika med slovarjem in besedilom*. Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti (Zora, 71).
- Matej ŠEKLI, 2013: Zgodovina obravnave zloženek v slovenščini. *Novi pogledi na filološko delo o. Marka Pohlina in njegov čas: ob 80-letnici prof. dr. Martine Orožen in 85-letnici akad. prof. dr. Jožeta Toporišiča*. Ur. Irena Orel. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 236–63.
- Saška ŠTUMBERGER, 2015: Priredne zloženke v slovaropisju. *Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis*. Ur. Mojca Smolej. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 759–66. [Tudi na spletu](#).
- Jože TOPORIŠIČ, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Jože TOPORIŠIČ, 2004: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- Jože TOPORIŠIČ, 2006: Pravopisje Slovarja slovenskega knjižnega jezika I. *Besedjeslovne razprave*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Linguistica et philologica, 13). 560–78. [Prvotni naslov: Pravopis, pravorečje in oblikoslovje v Slovarju slovenskega knjižnega jezika I. *Slavistična revija* 19, 1971. 55–75.]
- Ada VIDOVIČ MUHA, 1997: Prvine družbene prepoznavnosti ženske prek poimenovalne tipologije njenih dejavnosti, lastnosti. *33. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ur. Aleksandra Derganc. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti.
- Ada VIDOVIČ MUHA, 2000: *Slovensko leksikalno pomenoslovje: govorica slovarja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. (Razprave Filozofske fakultete).
- Ada VIDOVIČ MUHA, 2011: *Slovensko skladišče besedotvorje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete (Razprave FF).
- Ada VIDOVIČ MUHA, 2019: Spol – jezikovni sistem in ideologija. *Slavistična revija* 67/2. 127–37.
- Andreja ŽELE, 1997: Slovenski razvoj besedotvornih pomenov pri izglagolskih samostalnikih, posebno pri glagolniku. *Slovenski jezik – Slovene Linguistic Studies* 1. 69–90.

SUMMARY

The presentation of word-formation in the *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (Dictionary of the Slovenian literary language, *SSKJ*) shows a well-thought-out dictionary concept with

an appropriate selection of formations and their treatment. Semantic descriptions provide relevant explanations and material for a general dictionary, and word-formation descriptions use formation information to present productive word-formation possibilities. Indirect explanations such as ‘adjective of’, ‘referring to’ made the editing work easier for lexicographers in the case of formed words, whose suffix morphemes are more difficult to determine due to their multiple meanings.

Imprecise meanings in indirect explanations are complemented by a thoughtful selection of syntactic examples that enable recognition of semantic peculiarities in dictionary entries. The *SSKJ* is therefore still an important source of material for linguistic research.

The *SSKJ* used different approaches to achieve a good lexical description. In addition to the presentation of explanations with the indication of basic words, which could be described as a synthetic approach, the dictionary also provides a presentation of the parts of formations. This word-formation approach was later upgraded. When we read the *SSKJ* 30 years after its release, we must therefore take into account that some examples in the dictionary with qualifying explanations such as “prefix in a compound” or “the first part of a compound” are no longer appropriate if we consider the syntactic-semantic (synthetic) approach.